

TUDÓSITVÁNY

A

LÉVAI KEGYES TANÍTÓRENDI

KIS GYMNASIUMRÓL,

MELLYET AZ 185³/₄ TANÉVBEN

KÖZZÉTETT

HUTTER ANTAL,

KEGYES TANÍTÓRENDI KISGYMNASIUM IGAZGATÓJA.

TUDÓSITVÁNY

A LÉVAI KEGYES TANITÓRENDI

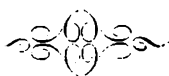
KIS GYMNASIUMRÓL,

MELLYET AZ 1853. TANÉVBEN

KÖZZÉTETT

HUTTER ANTAL,

KEGYES TANITÓRENDI KIS GYMNASIUM IGAZGATÓJA.

ESZTERGOMBAN, NYOMATOTT BEIMEL JÓSEFNÉL.

A lévai gymnasium történeti vázlat.

Minden közhasznú intézetek között, melyeket az ész az emberitársulat boldogítás, — nemesítés, — s dicsőítésére valaha feltalált hasonlíthatlanul legelső, legjelentékenyebb, legeszegezszerűbb az erkölcs, s tudományok műhelye — a tanoda — hol az eszezeremtmény, nevelés által emberré alakítva, s az egély, erény, művészet, s tudományokra oktatta, a tökéletesedés rózsás ösvényein a szellemi, s anyagi jólét boldogság, s virágzóállás szentegyházába vezetetik. Világos csak e néhány szóbólis eléggé a tanítézetek haszna, s szükségesség volt. A társaséletben nincs üdv, nincs virágzó jólét, boldogság tudományos intézetek nélkül, mik hiányában a nép nemél; hanem a tudatlanság, és szegénység nyomasztó korláti közt növényként csak teng. Honunkban sz. István ideje óta szakadatlanul fakadoztak a tudományok ibolyái, léteztek tágabb, szűkebb körben, kisebb, nagyobb számmal nevelő- s tanítézetek, melyek részint dicsően országoló fejedelmek, részint az illetén nagyhasznú célraí áldozhatás. boldogító hatalmával megáldott honunk egyes egyházi, s világi nagy polgárai által alapítottak. Örök hír, s diszben állanak, — letűnhetlen csillagokként tündöklenek a művészet, tudományok égővén, — gyémánt betűkkel jegyzvék a történelem arany lapjain mindazon nemeskeblű, s a hon tudományos oltárának bőkezűleg áldozatot hozott egyének nevei; s közöttök milly jótévőleg: olly fényesen, milly méltólag, olly dicsően ragyog fő mélt. galanthai Herczeg Eszterházy Miklós, arany gyapjas vitéz sath., — n. mélt. Marczibányi István, es. kir. valós. belső titkos tanácsos. — ragyognak tek. Bars megye több előkelő magzati. kik a szép, jó, hasznosnak velök született szeretete, s az emberiség, s nemzeti felvirulás önerejükből előmozdítás lángjától szent hévre buzdulva, kies vidékü Léva városában a vallásosság, jó erkölcs, s tanulmányok terjesztésére tanítézetet nemeslelkűleg állítani serénykedtek, kegyeskedtek, méltóztattak. — Legyen áldott a dicső alapítók emlékezete, és leszen áldott még e város fenáll.

Tudta, igen jól tudta a tiszteletteljesen emlitett fő mélt. Herczeg, tudta n. mélt. Marczibányi, tudták tek. Bars Megye dicsőbb keblű fiai, miszerint a

köz jó előmozdítására koránsem elégséges ha ők tanultak, s ha a sors kedvezőbb helyzete, s körülményei között egyedül nekik nyitatik mód s alkalom az erkölcsi tökély, szükséges tanulmányoknak megszerzésére; hanem megáldva a szerencse javaival, megáldva egyszersmind a szép, nagy, s hasznosnak szeretetével, alkotó, s elősegítőleg oda kell törekedniök, hogy a drága hon vagyontalanabb sorsú ezrei között is az egély mindinkább terjedjen, az erény mindinkább nevedjék, a tudományosság mindinkább esz-közöltessék. E szent érzet szelleme lengett a nemeskeblű alapítók előtt, tanodánk létrehozásában.

És valóban fömúlt. galanthai Herczeg Eszterházy Miklós saját, — s dicső elődei rény s lény övezte életfűzérébe nem tűzhetett maradandóbb s jobb illatú nefelejtset; — nem örökítheté n. mélt. Marczibányi István méltóbban had és békében érdemlett ősei ércszobrait; — nem tehetett minden nagyért, és jóért lángoló szeretettel hevülő Bars megye híre, neve dicsőítésére nemesebbet, nem az emberiség, különösen Léva, s környéke érdekében boldogítóbb, s üdvösebbet, mint sem azt, miszerint városunkban tanoda létesítessék; mi által nem csak reá, s szép vidékére egészen új élet a legbájlóbb fényben derültfel; de egyszersmind azon szerzeteslakhely, melly mármár profánus czélokra vala átalakítandó; úgy az időfolyta, s viszontagságai által megrongált, s roskadozni kezdő Isten dicsőségére épült szentegyházis előbbi méltóságukba visszahelyeztettek.

Már 1744, 1750, 1792-ben kezdenek a jobb érzetű, s bölcsőbb gondolkozású lévaiak tanakodni a modokról, mikép lehetne a kegyesrendiek vezetése alatt kebelükben iskolákat létesíteni; azonban esztendőik sora jött, és tünt, a puszta óhajtók, s tanakodók hő vágyai nyomosabb szó, s eredmény nélkül hamvadtakel, és csak jelen századunk elején 1806-án ébredtek cselekvőlegfel rég tervezett szándokuk, s jámbor óhajtásuk életbeléptetésére, minekutána t. i. a város több részről, több buzgó s a közjólét érdekét szívökön hordozó egyénektől fölszólítatott volna, miszerint járulna folyamodvánnyal üdvözült I. Ferencz fejedelmünk kegyes szine eleibe, könyörögvén mély alázattal a rég óhajtott felállítandó tanoda számára, azon épületeknek, mellyeket egykoron a városban létezett sz. Ferencz rendiek birtak, kegyelmes átengedéseért. A jó tanács elfogadva lön, nem sokáig késvén Dombay Ferencz ügyvéd, és Havrancsek János városbíró a birodalmi székvárosba Bécsbe küldettek, millyetén siker koszorúzá eljárásukat, 1807-ben egy a tek. megyéhez legfelsőbb helyről érkezett legkegyesebb leirat nyomán esedezésök meghallgatott. Szerencsés múzsák, kiknek szállást a fejedelem kegye nyit. Mirenézve a tek. megye mélt. Szentiványi János udvari tanácsos urat részéről a létesítendő tanoda tárgyában biztosnak olly felhatalmazással nevezvénki, hogy az, a hercegi uradalmi tisztség, és város tanácsával egyetértőleg a kegyesrend főnökével érintkezésbe tegye magát, mi azonnal megis történt, azonban a már említett 1806—1815-ig majd a kegyes alapítók, majd a város, s kegyesrend kormánya, majd az alapítványi összeg, s a tanoda részére kegyelmesen át-

gedett, szánt épületek mellett felmerült különféle körülmények, s nehézségek miatt, csak 1815-ik évben nyitathatott meg a szép erkölcsök, s elmederítő tudományok virágos csarnoka.

Ugyanis az érintett épületek, melyeket I. Leopold uralkodása alatt 1675-ben megtelepedett sz. Ferencz rendi atyák a buzgó keresztény hívek lelkiüdvére nagy gond, s fáradsalmak között sok éven keresztül állítottak fel, *) legfelsőbb rendelet értelmében t. cz. Nimecz József úr, kamarai tisztartó, mint az e végre nevezett kir. biztos által egy megyei-, uradalmi- s városi küldöttség előtt a kegyes tanítórendnek 1815-dik év őszhó 19-dik napján ünnepélyesen általadattak s birtokában megerősítettek.

1815 őszhó 18-án érkezett meg a kinevezett szerzetesház, s kir. gymnasiumigazgató Ugróczy Ferencz, előbb a szegedi széphírű főtanodában volt világ- s oknyomozó honitörténelem tanára, majd Bolla Márton az ismeretes történetírő s a kegyes tanítórend főnöke mellett titoknak, ez utóbbi helyzetben csak egy évet tölthetett, 1815 őszelő 15-én az említett főnök Lévára utaztában a szerzetesház, szinte a tanoda épületet társai oda szállíthatása végett, megtekintendő, magával vivén titoknokátis, kinek érett szavai a megye uradalom, s város előkelőivel a mármár megnyitandó tanoda ügyei elintézésében tartott tanácskozmányok alkalmával oly benyomást idéztek elő, miszerint egy szív, — s lélekkel őt, és egyedül őt ohajták, és kérék első igazgatóul, a szó tett lön, kívánságuk teljesült.

Felvirult végre az annyi hű kebeltől várvavárt, óhajtvaohajtott tanintézet megnyitására kitűzött 1815-dik év őszelő 5-dike azaz sz. Imre herczegemlékezetes napja, mellyen ünnepies dísz, s fényben a tek. megyeihatóság, herczegi uradalmi tisztség, nemes város, 137-re menő tanuló ifjúság, nagyszámú egybegyült vidéki vendégkoszorú jelenlétében a négy osztályú gymnasium ugyancsak megnyitott. — Az ünnep kezdetét vette Pek Ágoston házaligazgató latin beszédével, csinosan rajzolván a kegyes alapítók halhatlan érdemeit, s a tudományosintézetek hasznos és szükséges voltát; ezt követte az igazgató által énekelt sz. mise a tanoda jövőjére Isten áldását, és kegyelmét lekönyörögvén, mi folytán fő tiszti. Szekfü Ferencz, esperes, és helybeli plébánus lépett a szószékbe az ünnephez alkalmazott jeles sz. beszédet tartván. Isteni szolgálat után Péczy András nyitraiház igazgató s kormánysegéd ékesen elmondta tek. Bars, és Hont megyék, úgy a nemes város fáradsalmait, a gymnasium felállíthatása tekintetében, felmerült nehézségeket, mikkel küzdeniök kellett, elmondta egyszersmind a hasznot, melly ez által a város, s szép vidékére háramlik; szorgalom, munkára serkentvént úgy a tanodai ifjúságot. valamint a tanáritestületet.

Az első szerzetescsalád e következő u. m. Ugróczy Ferencz ház- s gymnasium igazgató, Pék Ágoston, házaligazgató, Zelneki Gáspár, IV, Bartek Mihál, III, Mojzer Jeromos, II, Hoffmann Ignác, I, nyelvészeti osztály tanárokból alakult.

*) A szentegyház 1714—1720-kig építetett, a szerzetes ház alapköve melly évben tetetett, s hány évig épült nem tudatik, az bizonyos, miszerint 1733-ban egy része fel vala építve, s a szerzetes tagok, — azon lakból, mellyet Péchy Menyhértől saját pénzükkön szereztek, — beleis költözködének, az egész zárda 1740-ben végeztetettbe. II. József uralkodása alatt 1786-ban elkelle hagyniök e szentlakot, s Szécsénbe kénytelenitvén költözni, épületeik a vallásbeli alapérték számára lefoglaltattak.

A tanoda megnyitásával a nevezett még fiatal, alig 30 évet élt igazgató előtt egy új, és diszkekör nyílt meg, hol szellemi tehetségeinek oly sok kitűnő jeleit adta. A csak most alapított szerzetesház, és tanoda megfeszített cselekvőségét igényelte. Lévára érkezéssel látá sok részben a pusztaságot, nem volt hová fejét lehajtsa, mindamellett nem csüggedtel, mert ügyessége, mindenkiveli szép bánásmódora, felszólamlása odavitte a dolgot, csak hamar mi egy szerzeteslak szervezete, s felszerelésére megkivántatik, rendén volt. Majd a zsengekor nevelésügyére, jól ismervén ennek fontosságát fordította egész figyelmét, ugyanis az igazgatása alatt fejlődő nemzedéket az egély, s erény utain buzdította, serkentette a szép, és hasznos tanulmányok megszerzésére. és buzdítás, serkentése oly hatásteljes volt, mi folytán valamint ismeretes lön működése szét a honban; úgy maga üdvözült József fenséges nádorunk Léván keresztül mentében csak dicsérettel emelék az ipart, a törekvést, mellyel a lévai tanodában a haza gyenge sarjadéka a vallás, s tudomány vára felé vezettetik; minek eredménye vala, hogy sok minden rendű, rangú, s osztályú szülők, szivők kedveltjeit, szülőlteiket részint az általa rendezett növelében, részint a nyilvános középtanodában neveltetnék. Sok az, mit a felhozottakon felül éltevirágiból említhetnék; hogy elhallgassam a ház- s tanoda levéltára fáradtságos rendezését, könyvtár hiányában, mit a munkatársak nem nélkülözhetének, mindent elkövetett, miszerint egy könyvtárt létrehozhasson, és csakugyan kevés év legördültén folytonos buzgalma által, azon kiskönyvtárt, melly 1816-ban Kőszögről az onnan elköltözött kegyesrendiek könyvtárából szállított ide, öt ezerből álló könyvkötettel szaporította, mit jól rendezett ásványs a körülményekhez mérve érem-gyűjteménykévelis gazdagított.

1816-dik évben a négy osztályú kisgymnasium szónoklat és költészet osztályával szaporítva nagygymnasiummá emeltetett, szinte ez évben a n. mélt. helytartótanács 592. sz. a. kelt rendelvénye értelmében engedtetett meg illy köriratú „Sigillum Gymnasii Maj. Levensis 1816“ hivatalos pecsételi élhetés, melly jelenlegis használtatik; — és eként maradt folytonosan kevés változással egész 1849-dik évig, és haladott az erény és vallásos érzelemtől hevült lévai tanoda a szellemi élvezet mosolygó virányain a hon. megye s városunk örömére.

Ugróczy Ferencz minékutána 1815—1826-kig, s így tizenkét évet erenyedetlen munka, s gond között töltött volna a tanoda igazgatásában, Mernyére, hol a kegyesrend közjavadalmai igazgatását bizta reá, a város, szerzetesársulat s tanoda halakönyei kíséretében eltávozott. Meghalt Mernyén 1836. Béke lengjen a jeles ember hamvai felett. — Utóda lett 1827—1828 a derék, a mindég munkás Katona Dénes, ki a templomtornyát felemeltetvén, közöshasználatra órát állított bele. Ezt követte 1829 Szücs József, 1830—1832 Matkovics Elek, 1833—1849 Fehér Gliczér, 1850 Augustini Antal.

Az austriai birodalom közoktatási magas ministeriuma 1849-dik évben tervzetet adott ki a gymnasiumok és reáltanodák számára, melly szerint a gymnasium a tanosztályok szaporításával, és a tanterv javításával új, és tökélye-

sebb karba helyeztetik. E tervzet rendén a gymnasium a kétévi bölcsészeti tanfolyam csatlakozásával nyolczra emeltetik, al- és felgymnasiumra osztatik, mindegyik négyosztály azaz évfolyammal láttatvánél, és mindenikben az osztálytanítás helyébe a szaktanítás lépven.

Az új tanterv megjelente után a közoktatási magas ministeriumtól kibocsátott okirat értelménél fogva, a fenmaradandó tanodák sorából a lévai tanintézet végkép kihagyatván, 1850¹/₄-diki tanévben zárva maradt. Sajnosan hatott, — ismervén a tudomány becsét és érdemét, — Léva s környékére, tudván egyszersmind, miként a város úgy anyagi mint szellemi kifejlésére nincs semmi, mi olly dísz s üdvös befolyást gyakorolna, gyakorolhatna, mint a tanoda, innen indulva, tüstént melegedének elmék a megszakadt iskolák fonala felfogásához, legfelsőbb helyre esedezve járulván azok ujonnan megnyitásaért. Mirenézve magas ministeri meghagyásból egy, nagyságos s főtiszt. Kozáczek József cs. k. tanodai felügyelő elnöksége alatt választmány ültössze a helyreállitható gymnasium felett tanácskozándó; választmányi tagok voltak: főtiszt. Gyürky László helybeli plebanus, t. cz. Vályi Simon cs. kir. ministeri ügyvivő, Tamásy Kal. József a kegyesrend főnöke, Augustini Antal házigazgató, Hoffmann Ágoston házaligazgató, Bottka Theodor megyei törvényszéki elnök, Benkő Dániel hercegi uradalmi főfelügyelő, Gaal Miklós hercegi uradalmi ügyvéd. Bellony György lévai uradalmi tisztartó; a város részéről Farkas Pál és Farkas Mihál urak; — a tanácskozás, — minekutána a nemes város nagylelküleg minden az iskolák melletti áldozatokra késznek nyilatkozott volna, mi is legfőbb helyre felterjesztetvén, — azt a vigasztaló eredményt szülé, miszerint még azon év folytán 1284-dik sz. a kelt, s mindnyájunk örömére leérkezett kegyes rendelvényben Léván a négyosztályú gymnasium életbeléphetőnek azon vezéreszmével mondatottki: hogy az igazgatóság a tanárok egyikének kezében légyen; a tanszervezésiterv intézkedéseivel lényegesen öszhangzó tanrend követtessék, s az egyes tanárok az egyczél elérésben öszszévágólag működjenek.

E folytán 1851¹/₂-ben megnyittatott újolog az erkölcs s tudományok dicső temploma. Igazgatóul a kegyesrend kormánya Hoffmann Ágostont, — Horváth József, Eiszler József, Számord Nep. János, Szitkey István, Csaplár Benedeket tanárokkul nevezteki. Hoffmann Ágoston a privigyeiház igazgatójává választatván, helyébe 1852²/₃ Hutter Antal rendeltetett. 1815 — 1854-ig az ifjúság száma: 8391.

Nem lehet még ehelyen felnem emlitenem a helyreállott tanoda szent ügye mellett kitünőleg fáradozó tek. Gaal Miklós uradalmi ügyvéd urat, kinek buzgósa, s ez által érdeme a dicsőség fáján legszebb virágul fog untalan rengen hervadhatlan koszorúba szöve a sziv oltára körül.

És most sokban milly szépen, olly korszerüleg haladó, s újra rendezett tanintézettel ékeskedő városunk felett:

Egy szebb jövőnek napja emelkedik,
Az Istenáldás mennyei napja ez,
Melly jót reméltet, bút felejtet,
Drága nap oh soha leneáldozz!

II.

Tanári kar.

Rendes tanárok.

Tanár neve	Tantárgyak, melyeket előadott	Tanodai osztályok, melyekben előadásokat tartott	Hetenkinti előadásainak óra száma	Jegyzés
Eiszler József	Németnyelv	2 4	3 3	IV-dik osztályfőnök
	Mennyiségtan	1 2 3 4	12	
	Természetráaj	2	2	
Horváth József	Latinnyelv	3 4	5 6	—
	Természettudomány	3 4	3 3	
Hutter Antal	Hittan	3 4	2 2	Igazgató és Hit-szónok
	Magyarnyelv	3 4	2 2	
Szepesi József	Hittan	1 2	2 2	II-dik osztályfőnök
	Latinnyelv	2	8	
	Németnyelv	1	2	
	Történel. s Földrajz	2	3	
Wagner Kal. József	Görögnyelv	3 4	4,5	III-dik osztályfőnök
	Németnyelv	3	3	
	Történel. s Földrajz	3 4	3 3	
Zsiga Alajos	Latinnyelv	1	8	I-ső osztályfőnök
	Magyarnyelv	1 2	3 2	
	Földrajz	1	3	
	Természetráaj	1	2	

III.

Városi Tanbizottmány.

Léva városa 1852-én kelt intézvényének nyomán tanbizottmányi tagokul választottak : t. cz. Gaal Miklós, hercegi uradalmi ügyvéd ; Gyárfás Károly, városi polgármester ; Jancsó Péter, városi pénztárnok.

IV.

Előadott tantárgyak.

1. Hittan.

- I. osztály. Hit, remény, szeretet. Az Istennek 10, az Anyaszentegyháznak 5 parancsolata. A szentségek. Keresztény igazság, és a 4 utolsó dolgok. Kézi könyv: Az öreg Katekismus. Budán 1818. — Az ó, és új testamementomi szent irás rövid foglalata. Budán 1830.
- II. osztály. Isteni kinyilatkoztatás. Jézus élete s tanítása az Isten önmaga s a Szentlélekről; a ker. anyaszentegyházat, annak tagjait, és az embernek az élet utáni állapotját illető tan. K. K. A ker. kat. hitnek tanítása. Budán 1845.
- III. osztály. A keresztényember kötelességei. Az Istennek 10 parancsolata általánosan, és részletesen véve. K. K. A ker. kat. hitnek tanítása. Budán 1845.
- IV. osztály. Az Isten 4-ik parancsa. — Keresztény igazság. — Az anyaszentegyház parancsolati, és szentségek. K. K. A ker. kat. hitnek tanítása. Budán 1845.

2. Latin nyelv.

- I. osztály. Betűtan, szótan, fő és melléknevek ejtegetése, igehatározók, névmások, számnevek, előljárók. Erkölcsi mondatok és mesék fordítása, elemzése. Kézi könyv. Elemi latinnyelvtan. Kühner után. Szepesi Imre. Pest 1850.
- II. osztály. A beszéd nyolcz része. Igetan. Jeles mondatok és mesék fordítása, elemzése. K. K. Elemi latinnyelvtan. Kühner után Szepesi. Pest. 1850.
- III. osztály. Szófüzés szabályai. K. k. Latin mondattan, írta Szepesi Imre Pest 1852. — Olvasatott és elemeztetett Cornelius Nepos.
- IV. osztály. Szókötés, szómér és verstan K. k. Latinnyelvtan írta Sümeghi Pál III. és IV. folyam. Pest 1851. Olvasatott s magyaráztatott Jul. Caes. de bello Gallico, és de civili bello. — Ovid. Trist. I. p. Elegia III.

3. Görög nyelv.

- III. osztály. Betűtan. Szótanból a fő- s melléknevek ragozása, s emezek fokozása, igehatározók képzése, számnevek s rendes igék ragozása. Írás. Kézi könyv. Elemi hellennyelvtan Szepesi Imre Kühner után. Budán 1852.
- IV. osztály. Az előbbieik ismétlése után a rendhagyó és μ igék ragozása. K. K. Ugyanaz

4. Magyar nyelv.

- I. osztály. Betűtan, helyesírás, név- és igeragozás. Kézi könyv. Magyar

- nyelvtan a középtanodák I. oszt. számára. Budán 1848. Írás, olvasás, szavalás, elemzés. Trautwein J. olvasó könyve szerint.
- II. osztály. Betűtan, helyesírás, szószármaztatás, név és igecragozás, egyéb beszédreszek. K. K. Magyar nyelvtan a középtanodák II. oszt. számára. Budán 1848. Írás, olvasás, elemzés, szavalás. Trautwein olvasó könyve nyomán.
- III. osztály. Szókötés, szóegyeztetés, szóvonzat. K. k. szókötés a középtanodák III. oszt. számára. Budán 1848. Elemzés, szavalás, szerkesztés. Trautwein olvasó könyve után.
- IV. osztály. Körmondát, magán okmányok, különemű levelek. Szómértan K. k. Irálytan. Zimmermann Jakabtól. Pest 1851. Elemzés, szavalás, Trautwein könyve szerint.

5. Német nyelv.

- I. osztály. Helyes olvasás és írás, nem-, név-, segéd- és rendes igék ragozása felvilágosítva példák, és fordítások által. Kézik. Német Gramm. Toepler Theophiltól. Pest 1849.
- II. osztály. Fő és melléknevek ejtegetése. névmások, segédigék, és a rendes igék hajtogatása. K. K. Toepler Theophil. Pesten. 1851.
- III. osztály. A fő- és melléknevek, névmások ejtegetése, segédigék, s rendes igék hajtogatásának ismétlése után, a' szenvedő, rendhagyó, visszaható, s személytelen igék, előljárók, és kötszók. K. K. Toepler. Olvasókönyv Mozárt. Bécs 1850.
- IV. osztály. Az előbbieik ismétlése mellett segéd- rendes- és rendhagyó igék ragozása. K. K. Toepler. Olvasókönyv Mozárt.

6. Történelem és földrajz.

- I. osztály. Az általános földrajz alapvonalai. Kézikönyv Bellinger J. után fordítá Málik Vincze. Bécs. 1853.
- II. osztály. Az ókor története. Pücz Vilmos után ford. Vincze Paulin Esztergom. 1850.
- III. osztály. Középkori történet. K. K. az előbbeni folytatása.
- IV. osztály. Amerika felfedezésétől a jelenkorig. K. K. az előbbeni folytatása. Austriai Honismeret. Bécs. 1854.

7. Mennyiségtan.

- I. osztály. A számtani 4 műveletek egészekkel, szorozási, és osztási rövidítések. Kézikönyv. Bares Ferencz. Budán 1848. — Mértan: vonalok, szögek, egyenköztűek. háromszögek, és ezek főbb tulajdonai. négyszögek. K. K. Szabóky Adolf Pest 1851.
- II. osztály. Számtan: viszonyok, arányok, egyszerű hármasszabály, a honi és külföldi pénz- és mérték nemek ismertetése. K. K. Bares F. II és III rész. — Mértan: négyszögek, s rendes szögek képezése, a három- és négyszögek viszonyos átalakítása és tereik kiszámítása. K. K. Mértan elemei. Szabóky A. Pest 1851.
- III. osztály. A négy algebrai művelet. hatványozás, gyökvonás, csoportozati

műveletek. K. K. Számolástan III. Szabóky A. Pest 1851. Mértan: A kör és ahhoz viszonyított vonalok, és alakok tulajdonságai, a kerület, és kör-tér kiszámításai, K. K. Szabókytól.

- IV. osztály. Az előbbieket ismétlése után az összetett hármasszabály, a kamatszámolás, társaság, láncz, és vegyítés szabály. K. K. Barcs II. Mértan. A lapmértannak ismétlése, a síkok fekvése, a szabályos és félszabályos testek főbb nemei, felületek és tömegek kiszámítása. K. K. Mértan elemei; Szabókytól II. füzet Pest 1851.

8. Természettudományok.

- I. osztály. Természettudomány: természetrajzi előismék; embertan, emlősök, rovarok, és férgek. Kézikönyv: Természettörténet múltani jegyzetekkel. Budán 1848.
- II. osztály. Madarak, hullók, halak; — az egész növénytan. K. K. A természetrajz elemei, Hanák, Pesten 1851.
- III. osztály. Előismék az ásványtanhoz, és az egész ásványisme. Ugyan azon kézikönyv szerint. — Természettan: testek közösségi, a szilárd, és híg testek egyensúlya, s mozgása. K. K. Lutter Természettan. Pest 1848.
- IV. osztály. Természettan. Testek egyensúlya, mozgása, és a hang; látvilágy-, delejtan; természettani földrajz elemei. K. K. Lutter természettana.

V.

Vallási ügy.

A délelőtti rendes előadásokat 7¹/₂ sz. mise előztemeg, az ünnep és vasárnapokon félóránig tartott hitbéli oktatást pedig délelőtt 9 órakor sz. mise, délután 3 órakor vecsernye szokta követni. Azon felül a róm. kat. növendékek a tanéven által ötször gyóntak, és részesültek az oltári szentségben.

Az evang. helv. és Moses vallásúak a hittanban saját helybeli hitoktatóik által oktattak.

VI.

A tanodai ifjúság száma.

	I.	II.	III.	IV.	Összeg.
A tanév kezdetén:	30.	25,	18,	6,	79.
Jelenleg:	27,	24,	18,	6,	75.
Vallásra: rom. kat. 69,	ágost. vall. 4,	helv. vall. 2,	heber 4,		összeg 79.

Az oktatási nyelv a magyar.

VII.

Felsőbb helyről érkezett kegyes rendeletek.

Aug. hó 2-án érkezett, s 1166 szám alatt kelt Intézkedés a szünnapok Oct. 1-ső napjáig meghosszabítását jelenti.

Aug. 31. 14747 sz. a. k. Intézkedés az ösztöndijasok névjegyzékét hozza.

Sept. 29. 18089. sz. a. k. Int. Deák Sándor. Latin nyelvtan elemei, czim alatt megjelent könyve tankönyvül ajánltatik.

Oct. 1. 18269 sz. a. k. Int. értelménél fogva Görög olvasókönyv a görög nyelvtani 1-ső és 2-dik foly. ajánltatik.

Nov. 24. 20,983 sz. a. k. Int. Megürült ösztöndijak osztályonkénti hirdetés végett közöltetnek.

Dec. 1. 21719 sz. a. k. Int. folytán utasítás küldetett a statistikai táblák készítése tárgyában.

Jan. 27. 68 sz. a. k. Int. nyomán Latin mondattan gyakorlatilag előadva Szepesi Imrétől. Első rész: Szókötés az algym. 3-dik osztályára elfogadtatik.

Febr. 6. 126 sz. a. k. Intézkedésben a természetrajz előadása iránt rendelet érkezett.

Mart. 25. 241 sz. a. k. Int. utasítások, s rendeletek közöl mikor kellessék a különféle hivatalos iratokat a ker. tanodai hatósághoz felterjeszteni.

Apr. 3. 390 sz. a. k. Intézkedés az isk. szünidőt úgy az év folytán, valamint a tanév végével kegyesen elrendeli.

Maj. 30. 602. sz. a. k. Int. nyomán Az ókorbeli földirat és történelem alaprajza Thüringer Ambrótól a nagy Gymnas. számára elfogadtatik.

Jun. 15. 610 sz. a. k. Int. szerint Márton József Német Grammaticája ajánltatik.

s a t b. s a t b.

VIII.

Tanárok között történt változás.

Az 185²/₃ tanév szünnapjaiban a kegyes tanítórend kormánya által Számord Nep. János a vácsi, Vargha László, a debreczeni gymn. tanárokkul rendeltettek, helyökbe Szepesi József a s. a. ujhelyi, Vagner Kal. József a selmeci gymn. tanároknak áttétettek.

IX.

Tanodai segédzerek.

A tanodai könyvtár alapját 1852-dik évben tettele a gymnasiumi igazgatóság, melly jelenleg 257 könyvkötetből, egy gyűrű- s földteke-, különféle földabroszok- s képekből; — úgy ide csatolt állat-, csiga-, rovar-, növény-, s fagyüjteményből, több mennyiségtani és természettudományi segédzerekből

áll. Ezek mellett a helybeli kegyes tanítórendűek közel hét ezerre menő könyvkötetet magában foglaló könyvtára is ; valamint a könyvtárban létező jól rendezett ásványgyűjteménye a tanáristület szabad rendelkezete, s használataira készen állanak. A lefolyt tanévben a tanárok s tanodai osztályok számára kívánt tan és segéd könyvek, a legczélszerűbb földabroszok a gymnasiumi szükségletekre, összegyűlt pénzösszegeből, mint ez a felsőbb helyre felterjesztett számadásokból világos szereztettek meg.

X.

Tanodai ünnepélyek, s nyilvános vizsgálat, s figyelmeztetés.

A lefolyt 185³/₄ tanévben felsőbb rendeletek folytán a tanítás Oct. hó 1-én kezdődött, e napon tartatott ünnepélyesen a sz. Lélek segítségül hívása a tanév szerencsés lefolytaért.

Kerületi tanodai főfelügyelő ns s ft. Kozáczek József apát úr intézetünket majus 30-án meglátogatni kegyeskedett.

A ker. kath. hittanból a tanodai ifjuság nyilvános vizsgálata a tanáritanács által julius hó 20-ra határozatott. A tartandó vizsgálatra egész tisztelettel meghivatott ft. Valentovich József czim. kanonok, esperes és sz. Benedeki plebanus ur, mint érseki biztos. Az előléptetési vizsgálatok julius hó 17-én kezdődtek, s az említett hó 28-ig folytonosan tartattak.

A tanév végnapján ugymint julius hó 31-én a tanév szerencsés lefolytaért a mindenek urának hálaáldozat mutattatott be : mi végeztével a tanuló ifjuság között az osztálytanárok által a tanodaibizonyítványok osztattakszét.

Az 185⁴/₅-diki tanév Octob. hó 1-ső napján veendi kezdetét, szolgáljon a mélyen tisztelt szülőknek figyelmeztetésül.

XI.

S Z Ó Z A T *)

az 185³/₄. tanév kezdetén.

Arczvonástokon olvasom nemes érzelmű tanulók! hogy ti vidoran, kebletek egész örömevel készek vagytok mindnyájan együlegyig e szép, e nemesen elkezdett tanodai pályatéren megszakított tanulási foglalkozástok fonalát újlag felfogni, nem annyira kétes, változékony, s villámcsaták gyanánt tünedezni szokott szerencsétök, mint munkás szorgalmatok, s lankadást nem ismerő fáradalmitok sugarain egykoron remélhető állástok biztos, s állandó voltát keresendők. Nem tagadom az ősz mosolygó pompájában békőszöntött tanévet folytonos munka, szakadatlan gond között, — mellyek lelkünknek tápelemül szolgálандnak, — kellekik töltenünk; hanem azt sem szabad tagadnom, miként a munka, a gond, olly hasznos itt, és kellemes, mint az izletes étek, mellyel az elfogyott erő megszeresztetik, olly kedves, mint a rég nemlátott szülőhon, olly szép, mint a mezők rózsái, s lilioma, midőn elérkezvén a tavasz bimbójikból kifejlenek. Nincs tehát min csudálkoznunk, miért vidoran, miért öröm között, — csak nem úgy, mint valamely vendégségbe — léptetek légyen e dicső térre. Sőt kettőzött örömünk mind azok felett, minthogy a vidorság, az élénk szivbeli öröm, ugyanannyi csalhatlan előjelei azon várvavárt leszakasztható gyönyörszerző virágoknak, mellyek magvait mi tanárok fáradhatlan kertészhez hasonlólag évenkint elhinteni törekedünk; habár gyéren is, hanem őszintén, leplezetlenül, nyiltan bevallva megtörtént, hogy midőn munka, s gond között elhintett magvaink gyönyörszerző virányait mármár leszakasztani ohajottuk volna, fájlalván a folytonos haszon nélküli törekvést, a madárként átlebbent s visszavarázshatlan időt, virány helyett tövis szúrta megszakító kezeinket. Mirenézve szint önmagatok, valamint tanáraitokért kérünk titeket nemes érzelmű tanulók! az ősz mosolygó pompájában békőszöntött tanév egész folya-

*) E szöveget, mint részben az oktatást magát érintet, ide iglatom.

mán az erény, egély, műveltség, s tudományosság e kies kertében elhintendő virágmagvainkat hiven, cselekvéstek minden akaratával locsoljátok, növekedő szálaít erélyesen, szerelmek egész hevével ápoljátok, hogy azokról a tanév végzetén tanáraitokkal együtt ti mindnyájan együlegyig vidoran, kebletek minden örömeivel folytonos munkátok, csüggedést nem ismerő fáradalmitok jutalmaul nem tövis- hanem legszebb, illatosdiszben rózsabokrok hasadó bim-bójiból kifejlett gyönyörszerző virányszálakat szedhessetek. Ez a hon, ez a fededelem, ez főleg szülőiteik hő óhajtata, kívánsága.

Világos, hogy ti önerő, buzgalom, fáradalmitok nyomain képtelenek vagytok az erény, a mennyei erény, a tudományok, igen a lélek-, s színemesítő tudományok bájolón viritó gyémánt csarnokiba behatni, s ottan óhajtott siker, s hatályteljes credménynyel működni; — innen, úgy tudom, e részben nem ti látszattok egyedül honom szép reményü serdülő ivadéki felkérendőknek. A siktengerre bocsátott hajó sem képes, legyen nagyszerű, legyen bár ős erdők szálaiból készült, erős árbocz, ép kötelék, s vitorlakkal ellátva a kitűzött, s czélbavett pályatért megfutni, hacsak bátor, értelmes s ügyes vezér nem áll a kormányrúd mellett. Boldogok ti, kiket olly erélyes, s úgyszerető, olly sokoldalú tapasztalatt, s ismeretekkel ékesített vezetők környékeznek, kiknek ha az egély, erény, s tudományoktól minta s ösztön gyanánt ragyogló léptein járni, s előadandó gyönyört, s boldogéltetadó tantárgyaik felfogása, s tanulásában biborszínben mosolygó napjaitokat tölteni fogjátok; bizonyos, valamint vihar után a csendes idő, nemcsak a remélt, s óhajtva várt virágos célponthoz eljutandotok; hanem ernyedellen, kitartó, s buzgó törekvéstökét elébbutóbb a legdúsabb, dicsőbb siker, s érdemlett jutalom koszorúzandja. Nem kétlem, az igen tisztelt tanár urak, kiket a szüzműzsák e közfényü teremében a lemerült tanodai szünidő után egybegyülve először. — szeretem hinni, ép erőben, egészségben, — üdvözleni van alkalmam, úgy állanak e szent helyen, mint égi, s földi boldogságtok előmozdítói; — nem kétlem, ismételve mondom sőt bátran merem erősíteni, higyetek nekem, mert jelentékeny napon szólalok fel, miszerint ők a tudományok után sovárgó gyengekor elméje, s szent hivatások ihletétől lelkesített férfiak, benneteket nem annyira jóltevőleg vezetni, mint inkább szerelmök egész hevével keblükön hordozva ápolni legkészebbek legyenek, koránsem is állanának itt olly reményteljesen, nem léptek volna a cselekvőség mezejére olly öröm- s készlélekkal, hacsak jóelve megnem lennének gyözödve, hogy e tanoda serény falai között valamint erélyes, nemkülönben munkakedvelő tanulók gyűltenek légyen össze, kiket nemcsak erkölcsi szép tulajdonaik, hanem minden dicső, jó, hasznos, s való irántis különös vonzalmaiknál fogva, könnyü lecmd az erény, a mennyei erény, a tudományok, igen a lélek- s színemesítő tudományok rózsásósvényein vezetni. Ifjak! nyitva a tér, csak akarni kell, az elhintendő magvak gyönyörszerző virágai elnemmaradhatnak.

A cselekvésnek kora tünt nekünkfel,
Tenni a jelszó szeretett tanulók!
A tavasz megjő, kebelünkre tüzend
Rózsavirágot.

Engemet mi illet, én bizonyára azon örömezzem, s lelkesedés közt, mit igazgatói helyzetemben mindenkor tapasztalék, léptem jelenlegis kívánt körökbe; minélfogva egy perczenetig sem bizontalankodom, miszerint az ősz mosolygó pompájában békésszöntött tanév forogtán az előttem nagyon kedvelt pályán munkám, fáradalmaim megtermendik szokott gyönyörtadó virányait; meggyümölcsseit, — nem másként ugyan, hanem csak ha ti szeretett tanulók! a tiszta vallással szakadatlan frigyben helyezett ész, és kötelesség kitűzött fény-sugarainak nyomain járva, mindenek előtt az égi úgy színt a fejedelmi hatalomtól adott törvények iránt csorbátlan szeretet-, s tisztelettel viseltetvén, a mennyei szikrát, az elmét felhasználva, az erény, s minden valamint tanáraitok által, úgy általam fejtendő tantárgyak sajátotukká tételében hő buzgalmat, kitűző munkát, s valódi törekvést fogtok tanusítani, bizonyítani. — — Tudom, időn, helyen kívüli, nemis célirányos kitérés, de mit tehetek róla, akaratlanul tollamra jő, szokik, s így egykét szóval nemlehet nem érintenem, miként volt idő, hol miután sok év elrepténát, majd a tanári, majd az igazgatói téren működni módom, s alkalmam vala, gyakorta változó egészségem állapota miatt e kedves, e forróan szeretett állásomat nehéz szívvel ugyan, s nem megindulása nélkül keblemnek, de mégis elhagyni, róla kedvetlen érzet s gond között egészen lelépni, s tőle — azon fülepte siromig megnyugvást nyújtó édes önérzet derűtségével — hogy kötelességemben a lehetőségig eljártam, — végbűcsút venni, utósó istenhozáddal megválni eltökélt volt szándékom, feltett akaratom. Azonban haladt korom ellenére a tisztultabb környezetek, úgy van, élünk gyéren rózsaszínű, többnyire szöveményes léte felett határozó környezetek, a sors borongó éve utáni hajnal piroslobb színezete, főleg ti szépreményű tanulók, tisztelt szülőitek, szerzetem igénye, a hon, az igen kedvelt hon tartóztatának vissza a végképeni magányba vonulástól. És most, — mint nyom nélkül áthuzódott légi viharoknak csak emlékei maradnakfen; úgy enyészve, kiirtva minden testibaj, földizivatar; — mellembe mintha ujerő, fejembe vidorabb lélek költözött volna, soha nagyobb kéjt, kellemesb örömezzést, élénkebb szívdobbanást, talán melegebb vonzalmat sem éreztem soha hivatalom, s a nevelés szent, s magasztos ügye iránt, mintépen e pillanatban, midőn nekem idegyült jó ifjak! a szép, jó, nemes, s hasznosban vezető, buzditó szerepet ölteni, az erény, s tudományok édesen csörgedező forrási felé ösvényt törni, irányt mutatni, s ez által a közjónak továbbra is szolgálatot tehetni tér nyílik, még lényeges alkalom adatik. Nem másért emlitem a kebelemben repeső gyönyört, nem az egész valómon keresztül villant lelkesedést, minthogy önökötis a köztünk létező szent viszonyból fogva szeretve tisztelt munkatársim! kiket a legnemesebb ügy, úgy mint: a felsőbbség akarata mellett a hon, a szülők iránti tisztelet, a fejlődő zsengekor igaz szerelme vezetett e munka, egyszersmind virágos térre, karöltve velem, osztozván jó ügy, mint borus napokban, — mert e pályának megvannak ugyan saját örömei, meg élvezetei, azonban a viharzó élet tarkaszínű változatiból állithatom, felleg nélküli égre itt sem tekinthetünk mindég. — tettelesen résztvenni, komolyan a küzdőhomokra lépni, s közremunkálásra felszólítsam. De tán felesleges e felszólítás? Engedjenek meg

önök kérem, ha túl ragadt hevem. Ismerem én a munkátkedvelő becses szellemet; ismerem az önök kebleit melengető lángot, a nemes törekvést, a kitartó szorgalmat, s az ifjuság egyaránt anyagi, mint szellemi érdekét előmozdító készségét, mi szeriat nem csak az erény, s tudományok magvait a serdülőkor szív- s elme kertébe elültetni, nem csak a kikelteket keblük soha nem hülő melegével ápolni, hanem teljesvirágzásra fejleszteni, s ez arany nyomon és pedig munkásságok egész irányával a hon boldog s jóléte emelkedésére hatni volt mindég egyetlen kitűzött céljok, jelenben is az összeszűkítésük. Ismerem tisztelt bajtársim! az annyiszor bebizonyított tiszta jellemet, a megértett, s tökéletesen felfogott hivatást, mifolytán nem vala önök előtt e pályakörben tény dicső, nem szent, szép és jó, csak az, mi a legfőbb Lény iránt imádat, a fejedelemhez hódoló tiszteletet, az erény s tudományok megszerzésére csüggedhetlen szorgalmat szilárdíthatott meg az ezerféleképp idomítható, ezerféleképp alakítható gyengekor mindég minden szép, s magasztosra nyílt, hajló, s fogékony keblében. Innen iménti szavaimban önöket nem is annyira felszólítani, mint velem együtti működésre megkérni vala szándékom, merészletem. — Messziről se vélj senki, mintha az említett s lélekben kitűzött cél elérése, avagy lehetőleg megközelíthetése mellékes érdek, tekintet buzdítaná minket, — ne gondolja, mintha tényeink végrevitele eredményén elismerés, hála jutalom után esengenék. Oh nem! távol minden mellék érdek, tekintet, távol még a hír, név nem tiltott szomjától, egyedül a kebelünkben élő jó, s nemesnek szeretete, a társadalomra hárulható üdvös, s hasznos iránti hő vonzalom, a minden dicsőt, kincset magában foglaló ösztönszerűleg követett állásunk szerény érzete serkentenek bennünket a kitűzött cél elérése, s tényeink sikerrel végrevitelére. Miért is sovárognának önök földifény, hír, név, elismerés, hála, jutalom után? szentebb a cél, nemesb a pálya, magasztosb a kör; mellynek messze a világ zajától, messze az anyagi önössegtől áldozták életüket, mintsem bárminemű csillámló, s hiú tárgyak szívvágyaik, kívánalmaiknak elegettenni, s azokat voltaképpen kielégíteni képesek lehetnének. Mindamellert e nemes téren, e dicső munkakörben szellemünk öszpontosított erejével működve érdemeket gyűjteni legszorosabb tartozásunk, — és a gyűjtött érdemek, nincs kétely, megtalálандják édes jutalmukat, meg mosolygó örömeiket, és a jutalmak, az örömek nem pillanatnyiak, nem anyagiak, nem lenge felleg gyanánt tünedezők, hanem szellemiek, múlhatlanok, mit a föld nemadhat mennyeiek leendének. Eszünkbe juthat itt Horác az örök hírű romai dálnok jeles mondata:

Quanto quisque sibi plura negaverit,
A Dis plura feret.

Miképp szólók illetén alakban kérdezhetik sokan? hisz jól tudja mindenki, nincs az ég s föld területén állandóság, szappanbuborékként semmisül meg minden, — nézzünk a csillagokra fényök reggel változik, a virágok nyílnak, hervadnak, a tenger dagadva, apadva új határokat keres magának, szóval, a hová csak tekintünk, a mulandóság gyors keze alatt, legyen az anyagi, vagy szellemi, avagy erkölcsi világ, minden változik, s az állandóság képét hasztalan fürkészük. Illy változás alá vetvük minden nagyobb gonddal szerzett földiörömeink, aggsággal gyűjtött minden jutalmaink, nyugtalanlás közt szaporodott minden vagyonaink. — — „Ki hálát remélve teszen jót, ismeretlenségét bizonyítja meg a világgal. Erkölcsi világban a hála legritkább tünemények közé tartozik, szintúgy egyes személyekben, mint a nép sokaságában.

Háláért tenni jót uzsorástólis kitelik.“ Így szól felejthetlen Kölcsseink a dalmok, és szónok. Nem kívánunk mi földifényt, s vagyont, nem hálát, nem jutalmat túl a földporán az erény, a megelégedés örök, s teljesdíszen ragyogó hónapban mindent, mi dicső, és üdvös feltalálándunk, úgyis csak ott, s egyedül ott teremnek a nem változó valódi örömek, a szüntelentartó gazdag jutalmak, s az örökzöld koszorúk. Tanárok! ezeket megérdemleni, s majd egykor elnyerhetni légyen éltünk egyetlen legkedvesebb feladata. Virágh magyar Horácunk bölcs szava szerint :

A mit embernek keze nyíjt veszendő :

Halhatatlant vár , s keres a valódi,

A nemes virtus : maga ő magának

Bére jutalma.

Nem érdek, tekintet tehát, nem hir, s névvágy, nem hála, jutalom, s más ezekhez hasonló, kétségtől hódító, de vajmi könnyedén elenyészhető, s gyorsabban mint szél ellutó földikivánatok : hanem a tökéletesen megértett, komolyan szívünkre vett nemeshivatás, az ünnepélyesen vállalt helyzet szentsége, magasztosb, elsemis maradható, s változás alá soha nem eshető égijutalmak, lelkesítsenek, minket a fejedelem, a hon, a gondos szülők minden kincsöknél becsesb bizalmától hevülteket az oktatás, ügyködés, s gondviselésünkre bizott ifjú nemzedéket folyamatos ipar, csüggedést nemtudó szorgalommal az erény, a mennyei erény, a tudományok igen az ész, és szivnemesítő tudományok virágdús mezein vezetni. Hogy pedig az érintettem szent célznak, s az önként előnkbe tűzött helyzetnek méltán, kellőleg, hatályosan, sziv, és lélekből, sikerteljesen megfelelhessünk, mindenk felett legelső gondunk, leghőbb törekvéseink legeslegszenetebb vágyaink egyetlene legyen az ifjuság viaszgyanánt hajtható gyenge, s fogékony keblébe a tiszta fényű, mennyei szellemű, és eredetű egy üdvárasztó elveit mindég hiven , változatlanul . mindég őszintén , hitbuzgóan, nem csak oltani, hanem olly gondosan , lankadatlan éberséggel művelniis, hogy azok ott a gyermekszívbe termékeny magként esve, éltevel legbensőbbleg összeforva , erős rendíthetlen gyökereket verving, egészben meghonosulva untalan tartó kellemes illatokban a legboldogabb életre viruljanakfel, és ugyan az erkölcs, és józan ész kies kertében annyira szinhatyatlanul viruljanak, hogy azok semmi ármány, s álokoskodás, semmi nyers, erő, hatalom, semmi emelygő tanács, fondor szándok által, bármi alacsonyak légyenek azok különben, megingathatók, s kiirthatók soha ne légyenek. Szárnyaljuk végig a világot egyik földsaroktól a másikig, s tekintsünk a nemzetek évkönyveibe. nemde nemlehet észrenemvonnunk. miként egy nép sem tűntfel állandó dísz, s fénynyel a nemzetek sorában, nem emelkedhetett a polgári boldogság jólét. erő, hatalom jelentékeny fokára, ha csak az istenimádás, egély, valódi erkölcsiség, a művészet, tudomány, mesterségek, ipar, kereskedés, mint az emberitársaság ugyanannyi legmagasb érdekei élén , olly tisztán, — mint ama csillag, melly a három szent királynak üdvözítünk bölcséje felé világlott, — nem ragyogott. Hasztalan idézné vissza ellenvetőleg emlékünke egynémelly Hellasz, hasztalan Róma műveltségi fényét, dicső állását, mert ha mindjárt egýfelül elvitázhatlanis egyik úgy, mint másik állam egykori műveltségi fénye, dicsőséges állása, mindazáltal másfelül nem lehet megnem engednünk, miszerint nagy részben csak mulékony, csak tüneményes alakú műveltség volt az, minthogy a keresztény egély tiszta, s üdvárasztó lelke nem elevenité. Mi az egély alatt üdvözítünk, s tanítómesterünknek a mennyből aláhozott, s az

egész, ismert világra kisugárzott tanát értjük. E tan az, mely minden valódi műveltségnek megdönthetetlen alapja; — e, mi az emberitársulat boldoglét feltételének egyedüli támasza, védoszlopa; e mi folytán valamint e földön a jó- s boldoglét főkéllékei, miféle a lelkicsend, elégedettség fellelhető: úgy túl a tér s idő határain a dicsőült szellemek honában az örökké tartandó boldogság tökéletes mértékben csak e tan arany nyomain megszerezhető, s elérhető. Ha ez üdvadó tant kizárjuk keblünkől, nincs semmi a tűzarczú nap alatt, mi az életvihari közt bennünket bátoritana, s minmagunkkal egészen megnyugtathatna. E tanra következőleg tisztelt munkatársim, mely szintolly édesen, mint üdvhozólag hangzottle egyszersmind a megváltó szeretetetárasztó ajkairól, s az abban szinteolly híven, mint lélekemelőleg letett, s felállított hit égielveire kell, és szükség a hon serdülő magzatit kor, és képzettség fokozathoz alkalmazottan elménk minden élével oktatnunk. Miként tehetjük azt alaposan, s kívánt eredménnyel? miként czélszerűen, s ohajtva várt foganattal? Szerintem, a valódi egélyes szellembeni oktatás mellett a fiatal lélek józan, s erkölcsös kifejllesztésére nincs mód biztosb. nincs eszköz hathatós, mintha tettelesen jó példával, — mint hajnal a nap elő -- clömenvén, lépteink, tényeink, beszédeinket soha más, csak jámborság, jellemzilárdtság, csak szelidség, egélyesség, s ezekhez hason erények környékezendik. A tetteleg nyilvánított jó példa különös vonzerővel bír, s hat mindenkirc, főleg mégis a mig romlatlan fiatalokorra, minthogy a fiatalok, a gyengébb ész nem érifel mindenkor még a legjózanabb okok, nem az élelláthatárán feltűnt, foganatba vett, s életbe léptetett legkorszerűbb eszmék erejét sem, a példák ellenben, mint valamely szembetünő képek érdeklík, ingerlík magát az akaratot. Igaz, semmitsem eszközlünk legszentebb törvényinkkel, — légben hangzanakel legékesb erényt hirdető szözataink, — eredmény s hatás nélküliek legfáradalmasb működéseink; ha oktatásunk szentségének erkölcséink úgy, mint tetteink, hivatalban úgy, mint hivatalon kívül minden részben megnem felelnek, világító szövétnékként éltünk minden szakán keresztül nem tündöklének; nem ok nélkül dallá a már gyszer felhozott fényes nevű deák költő:

„Quid leges sine moribus
Vanae proficiunt!”

Nem törvény, nem száj szavai, hanem tettek ébresztik a jóratörekvő egyént. Az erény maga is csak úgy dicső, ha szép, nemes tettek forrásából fakad. Tettekben, nem szavakban van a jellemző. Nem elég az erényt szép szavakban hangoztatni, hanem tettekkel kell valósítani. — Ha mi példaadólag ragyogandunk a serdülő ivadók előtt, ha vezető, buzdító szavaink mindenütt, s mindenben tetteinkkel kezetszorítva fognak találkozní; úgy a szent hit, s annak elveihez ragaszkodás, a hű kötelesség teljesítés érzülete korán utat találnak a fiatal lélekben, s a későbbi életkor nem egy viharban, nem egy próbáltatáskor fog örvideni a nemes erőfeszítés szilárd alapjának, és az egykori tanuló érettebb belátása hála, s tisztelő kegyelet között áldani fogja úgy tettben, mint szóval előragyogott. s jót akart tanítók emlékét.

Jó példával clömenni minden egyes tiszta jellemű s a társadalom javán őszintén törekvő hű polgárnak mellözhetlen kötelessége, különösen mégis azoknak, kikre a nevelés nagy ügye a fejedelem, a hon, a gondos szülők akaratától bizva vagyon vezéresillagként a legtisztább fényű tettekben kell tündöklenniök, hogy azok tisztaságában mint tükörben folttaikat mások szemlélhessék. Ezen

felül minden tanárnak, mint tudva, tiszte az oktatás, minnek egyedüli célja, feladata az ember- s polgár képzés. Az oktatószék olly hely, honnan szünetlen világítani szükséges, hol következőleg a világítószér utáni gondoskodás soha meg nem szünhetik, hol megállapodni annyi, mint hátra maradni, hol előbb nem menni annyi mint tisztének meg nem felelni. Ehezképest a tanodai előadás, fejtegetésekhez tartozó tudós műveket, mik tudományos, s művészeti kifejlődésünkre segédeszközöket szolgáltatnak, erélyesen, szorgalom, figyelemmel kell olvasnunk, kiválólag a szakunkat illetőket. Egyedül tudós munkák olvasása s betanulása által szerezhethet magának a tanár alapos, egyszerűmind a felhozott célra megkivántató tudományos előkészületet, és nem előbb csak a megszerzett előkészület után léphet méltólag, előre látó gyümölcscesel az oktatóiszékbe. Ha van működésikör a föld területén, hol higadtság, állhatatosság, kifejlett tudomány, folytonos munkásság, szilárd gondolkodás, élesszen, és szellem igényeltetik; úgy az oktatóikör valódilag annak nevezhető. Mindazáltal, — ha mindjárt az említett sok, s jeles tulajdonokkal birnánk, — működés, s törekvéseinket, csak úgy kísérendi dúsáldás, úgy leendő cél- s korszerű, ha mellözve a száraz, az életben nem nagy hasznát vehető elméleteket, minden ismeret, tudomány, s művészet a század szelleme, a kor szüksége, s kívánatihoz alkalmazva, a jelenlét nemesítése, a jövő előkészítésére fordítatik, s gyakorlatilag a lehetségik életbe hozatik; csak úgy koszorúzandja el nem maradható siker, ha a hasznosat a széppel, a tanulságost a mulattatóval, a hideg valót kellemesb szavaink melegével egyesítvén, minden okoskodásunk szoros nyomon járó, minden előadásunk költői cifra, szó-noki mesterség nélküli, egyszerű, világos, könnyű csinos, tiszta, az ifjú lélek, és kedély belső szükséglet, s felfogási erőihez alkalmazott leendő. — Félre tehát e térről minden cikornyás, s tekervényes. — félre minden homályos színezetű, béburkolt magyarázat, s kifejezésekkel, — őszintén, — értelmesen, — nyomosan, — rendszeresen, — világos, könnyen érthető szavakban kell a tudományágit fejtegetni, — fel kell tárnunk az eredeti segélykülföket, — meg kell mutatni az igaz ösvényt, — elő kell sorolnunk a tantárgyról tudósabb szellemben napfényre került műveket, s azok szerzőit. — szóval, kimutatván a tanulmány hasznos, és szükséges voltát, majd ébresztő, s elősegítő, majd élénk, s meleg szavakkal annyira kell a tudomány életbevágó irányánál fogva nevéndéink értelmi, és erkölesi haladás s emelkedésére hatni, hogy a tanoda csendes falai között mondottak, hallottak, tanultak, az emberiség, s társadalmakra annakidején nem mást, mint közös jólétet, fényt, dicsőt, s boldogító malasztot árásszanak mulhatatlanul. Nem lesz céltalan egyszerűmászor arra is figyelmeztelnünk tanítványinkat, hogy tanodai kötelelességeink pontos teljesítésén kívül más tárgyakkal, millyetén: a rajz, zene, ének, testmüvelés s a tb. foglalkozhatik. Ezek, s illy minőségű, és tulajdoniak valóban az ügyszerető tanárok természetes, s egyszerűmászor fenséges kötelezettségeik.

Megengedem ugyan, miszerint a tanodai előadások, magyarázatoknak koránsem kitűzött céljok, sőt célul kisemis tüzetthetik, hogy azok eredményen a tanoncok a tökély fényfokára emelkedvén a közélet színpadán már minden delectu nélkül biztosan haladhassanak. Nem. Akadályozza ezt a tanulásra szabott évek rövid sora, a sokféle kiágzó, terjengő tantárgy, akadályozza az ifjúság elengedőkép még nem érett kora, valódilag kinem fejlett értelme. A tanodai fejtegetés, előadások mindenkor oda irányozvák, miként azok nyomain tanulmányoknak nem egyéb, mint előcsarnokai nyitassanak fel, s első

alapköve tétessékle azon férfiasb, hatályosb, terjedékenyebb munka, cselekvőségnek, melyre későbbi, érettebb éveinkbe tudományos létünk egész épületét fektetnünk kelltek. Hogy pedig az alap szilárd, biztos, áldásthözö, eredményre vezető legyen, előadásink folyamán ügyelnünk kell igen nagyon, ne huzamosan egész a kifáradásig oktatásitárgy külkérgén rágodván nevendékeink unatkozzanak, a közbenközben felmerülni szokott nehézségek sulya alatt ne csüggedjenek; — a tudomány szakaszain keresztül futván, felületes magyarázataink mellett elnebizakodjanak; — ügyelnünk kell, ne annyira sokat tudjanak, mint sem azt, mit tudnak, alaposan tudják, értsék, és hasznukra fordítsák; — ügyelnünk kell, még egyszer mondom, ne valamikép az elmondottakat minden komolyabb fejtegetés, taglalás, nyomozás, okoskodás, tájékozás, megforgatás nélkül az iskolák számára kegyesen kitűzött, avagy más tankönyvekből csupán külsőképen értetlenül, szórúlszóra betanulván, azzal megelégedve tudományos képzettségüket bevégezettnék lenni gondolják.

Minden kigondolható, s létezhető tanítási módok között legügyetlen, s szerencsétlenebb a tantárgyak értelmetlen, s tökéletes felfogás nélküli betanítása. Mirenézve kitelhető ügyeletet, roppant gondot fordítsunk mindenha arra, miszerint nevendékeink semmit, — de soha semmit ne tanuljanak, mit tökéletesen nem értenek, mert csak az, mit tökéletesen értenek, s mi belőrül forrásozik, verhet állandó gyökeret. A holt, s külsőleg elszavalása az érthetlen, könyv nélkül betanult dolgoknak, a gépíleg betölcéserezett tantárgyak soha sem szülhetnek tartos, a fiatal lelket, és elmét gyarapító valódi ismeretet adó képzést. A csupa betanítás, és idomítás helyébe, — ha ez tanulók szerencsétlenségére, a tanítók szégyenére még valahol helyt találna, — a valódi világos fejtés, s magyarázatnak kell minden tekintetben lépnie. Ez kell, hogy legyen az iskolának első gondja, legfőbb feladata. Mikké a nevendékeknek egykor lenniök kelltek, szükséges önmagokból azokká teremtetniök, mondá Wiesc a porosz tudós. Kell tehát tanítványainkat jókorán öngondolkodásra, s általában öncselekvőségre mindenkép, s minél több oldalról szoktatnunk; mert csak illetlen nevelési uton érhetőel, hogy tisztán gondolkozó, jófelfogású, alapos tárgyismeretre jöhető, okos, felvilágosult, művelt, értelmes egyéneké fejlődjenek. „Az önállólag haladni tudó tanítvány legfőbb dísze a tanítónak“.

Nincs senki azt tartom, ki e rövidre vont szavaimból, miket tapasztalati naplomból könnyedén elmondhattam, elegendőkép csak akarata legyen megemérti, milly nehéz, sokoldalú, milly mély belátást, jozanul szilárd tevékenységet igénylő, sőt majd nem végetlen foglalkozások környékezzenek egy nyilvános tanárt, miknek gyümölcsöttermő eredménynyeli végrehajtására nem csak az oktatási órában felül maradt idő nem, hanem maga az élet a szűkhatáru földiélet alig elégséges. Minden kétségen túl, folytonos, szünetleni szorgalmat, munkásság, tájékozás, buvárkodás, éj- s napontai elmélkedést, szükség a múzsák terjedékeny birodalminak kies tartományiban kifejtenünk, ha előadandó tantárgyaink bár milly ágában miumagunkat tökéletesíteni, s azt kellőleg, s voltaképen sajátunkká tenni törekedünk. Hátha még a gondos tanár szaktanát újolag szervezni, átalakítani, csinosb ruhába öltetni, tökélyesb rendbe hozni akarván, millyetén melegség, mennyire ernyedetlen törekvéssel kell minden szaktana irányábani sajtó utján az értelmi világ több részeiben világot látott becsesb elmetermékeket olvasnia, forgatnia? Azonban itt még nincs háttára foglalkozásinknak. Ezeken kívül az ügyes tanártól, valamint a lelkes tanuló ifjúság; úgy az olvasást szerető közönség még aztis reménli, s mintegy

méltán megvárja, miként a tanár több éven keresztül haszonnal előadott tan-
tárgyáról művet készítvén, s azt mint szorgalma, s munkássága zálogát a hon-
oltárának hozván, s így a sokaságra átplántálva a mű közkinccsé tétessék.

De ti rittakedélyü és lelkeségü ügybarátim, mondotaimat ha mindjárt
működési körötök telvékis foglalkozás, gond, s munkával, ismert buzgalmatok,
s a fiatal nemzedék iránti szerelem, vonzalmaitoknál fogva bátran erősíthetem,
valamint eddig, nem különben ezután is szem előtt tartva Bajzánk jelmonda-
tát: „Nehéz pályán szép küzdeni“ lehető legnagyobb készséggel teljesíteni,
s önmagatok odaadásával pontosan betölteni elnem mulasztandjátok. És mond-
jameg bárki, valjon csekély feladate a gyengekorú magzatok lelkében a vallás,
és erkölcs, az alázatosság, engedelmesség, szelidség, szüztisztaság, ildomos-
ság, állhatosság, s más illyféle szent természeti erények szikráit lobogó lángra
gyulasztani? csekély feladate szellemi ismeretek térestengerén gondosan ösz-
szeszedett virágmagvakat a még bojtortjános, s egészen tisztára nemszántott
földbe elütni? Erre mindenik önmagának, ki a tanításpályát csak távolról is
megzilelé; könnyen megfelelhet. Nem említem a tudományt, mennyire kíváná-
tos abban jártasnak lenni a tanárnak, — nem a minden foglalkozási között a
legnemesbikét, rég elmondá János a byzanti püspök: „Quid maius, igitur, szol a
szent férfiú, quam animis moderari, quam adolescentulorum fingere mores?
omni certe pictore, omni certe statuario, ceterisque huiusmodi excellentiores
hos duco qui iuvenum animus fingere, mentemque ingenius artibus, et scientiis
imbuere non ignorant.“ *) — Az eszeslény, mint tudva a teremtés remeke
számnélküli erényekkel ékesítetettfel, de romlott természeténél fogva van ben-
ne hajlam a roszaiz, és miként az erkölcsnek van saját fénynyel ragyogása:
úgy megvan a rosznak saját homálya. Ezt kell a tanulóval korán tudatni, hogy
az erkölcsöt, a morális szépet s jót magáért szeresse, a roszat kerülje mindég.
A dicsőség érzésről nem mondhatunk helyesebbet, mint a költő: „Non parvas
animo dat gloria vires.“ Elvan az ifjú romolva, kit a dicsőség érzés nem izgat,
s ki a mindennapinál, közönségesnél magasabbra nem vágyik. Az erények
bokrétavirági közt milly szendén, olly elbájolólag tündöklék egy sudar, s gyön-
gédén rezgő gyémántsál, mit mi „szeméremnek“ nevezünk; — méltassuk ezt
tisztelt tanártársim minden általunk művelő erények felett kiválólag figyel-
münkre, megnem feledkezzén róla soha, mitől, ha nem indokolom is, jól tudva,
mennyire függ a szerencsés nevelés. „Mi szebb, mi kelemesb, úgymond sz.
Bernárd, a szüzszeremnél? milly szép, milly pompás drágakő ez az ifjú
szemeiben, milly igaz, és csalhatlan előjele a szüz tisztaártatlanságnak.“ Még ez
a szemérmes értvén, az ifjú szelid, nyájjas, rózsajakain, szendetekintetén egész
kellemében terüel, még szavai, mozdulati, és lépteiben észrevéhetőleg tün-
döklék, boldog a tanoncz, boldog a tanár. Minekokáért mitse kövessünkkel
szóval, mitől megsérülhetne a fül, mitse tettél, min megütöközhetnék a szem;
— olly tulajdon a szüzszerem a lélekvilágában, miből ha egyszer az ifjúkor
kivetkezik, avagy kivetkeztetik sajátjává többé nemcsak nem válhat, sőt min-
den más egyéb erényeket amúgy könnyelműleg veszen, — hasonló ez a
nyíltvirághoz, minek ha egy levele letörik, a többi önként utána hull. Valerius
Max a nemes érzelmű férfiú, „Verecundia, igitur, szol; parens est omnis honesti

*) S. Joannes Chrisost. in Cap. 18 Matthaci Homil. 60.

consilii, magistra innocentiae, cara proximis, accepta alienis, omni loco, omni tempore favorabilem praeseferens vultum.

És legyen hát súlyos, legyen fárasztó, gondot, virasztást, türelmet, folytonos ipart igénylő legyen az oktatói pálya; mindamellett van itt kellem, van öröm, mit a nevelés s tanítás magasztos ügyét hön karoló egyéneknek nem kis mértékben, s oly sok oldalról élvezniök alkalmuk vagyon. Szép, becses, nemes, hasznos az oktatókörbeni foglalkozás. Mert hiszen van-e szebb, s becsesb mint tapasztalni az életkertében elhintett magvaink miként indulnak virágzásnak? van-e nemesebb, s hasznosb, mint a hon s emberiség szerelmétől átmelegülve szemlélni, miként fejlődik az apa fénye, az anya ékessége új meg új szépségekkel, újabb meg újabb ismeretekkel? van-e gyönyörködtetőbb, s dicsőbb, mint a gyengekor keblében rejlő tökélyelemeket egyenkint kibányászni, a kibányászott, s művelt szellemi kincseket nemes czélokra vezérleni, növekedő eszméinek életre való irányt adni? szóval van-e üdvösb, s fenségesebb működés a föld felett, mint e szép honban erényt, tudományt terjeszteni? Szép itt az élvezet kedves bajtársim, mint szép a fejedelmileg kimivelt, s a legszebb tavaszi virágokkal ékeskedő kert; — tiszta itt az öröm, mint tiszta a sivatag mezőre lövellett napok sugarai. — Azonban akadhat egyén, ki a mondottak következtén állithatja, miszerint a tanítópályán csak húzamos munka, teméntelen gond, fáradság után, csak sok év legördültével remélhető az öröm, működéseink gyümölcse, oktatásunk kívánt s való eredménye. Csalatkozik nagy részben az illetén gondolkozású egyén. A szorgalmas kéz a gyenge ugyan, de fogékony keblekbe alig hintiszét az erény, s tudomány magvait, alig áztatja azokat oktatása termékenyítő harmatával, azonnal észrevéhetőleg csirázásnak erednek, sebesen szálatkat hajtvá nevednek, sőt ha folytatólag kellő gond, őszinte lelkes ápolás járul hozzá, gyönyörű virágokká kifejlének; de mi tagadás benne, a már nyíltvirágból kifejtekezendő gyümölcset csak a később kor, csak a komoly férfiúi munka érlel meg. Ugy történik itt, mi a parányi maggal, melyet a repkedő madár a pusztasivatagjain elejt, kezdetben csupán egy fűszál nő, hanem csakhamar a szellőtől széthordott magvakból több szálat keletkeznek, miből végre egész viránytérnt alkot az idő. — És most a dolgok mestere a tapasztalat tércin felszedett, s egyszerű szózatomban minden rend, fonál, szorosösszefüggés nélkül szétszórt, elhányt eszméket nem tévesztve soha lelkünk elől, valamint eddig, úgy átalakult tanrendszerünk negyedik évében is, mellynek e perczenetben küszöbén állunk, ernyedetlenül, s csüggedést nem ismerő szorgalommal munkálkodjunk az erény s tudományok virágokkal diszló mezein; minő a háromévi tanrendszerünk irányában tapasztalt folytonos működés eredménye? mi tanárok egyértelműleg nem mást, mint jót, s hasznost mondhatunk. Azonban megkell őszintén vallanunk, miszerint a tanterv nagy munkájának mi csak gyenge, tapasztalatlan, kezdő napszamosai vagyunk atomszerű körben, atomszerű eredménnyel, felnemmutathatva sokat, hanem igen a munkát, a hü akaratot, a kitarító szorgalmat, melly nem kevesbé állandó most, s leend, mint kemény szirtre illesztett ércszobor, úgy tanulmányi rendszerünk, valamint minden kormányi rendelvény, s intézkedések irányában, — majd nem sokára még most fiatal, hanem alaposabb, korszerűbb tudományyal, s így jártasabb, merészebb, határozottabb tehetségű tanárok önértékben a közvároszásnak minden tekintetben megfelelőleg fognak tanszékeinkben fellépni, és a fellépés ragyogóbb csillagot derítendfel hazánk egére, melly sok szépnek hozója, sok hasznosnak támasztója, vagyis egy nemesebb, szerencsé-

sebb műveltségű kornak, egy más életnek előidézője leend, és mi a gyengék, tapasztalatlanok, kezdőnap számosok az olly ékesen, mint gazdag virulásnak indult tanítóit éren tavasz köd gyanánt elfogunk enyészni nyomtalanul. Hagyján, csak az forró imánk, egyetlen óhajtásunk, hogy minden parányi mag, melyet mi út- s pályatorók az erény, a mennyei erény, a tudományok, igen az ész- s szívemesítő tudományok kics kertében ültetünk, a későbbkor szorgalmas keze, gond, törekvése folytán illatos virággá fejlődven a hon új oltárát övezzéat.

Ne gondolják mélyen tisztelt egybegyült vendégurak, mintha rólok egészen megfélekedvén, szózatom cgyedül a tanárikar s tanodai ifjúsághoz lenne irányozva. Áldom a gondviselést, és köszönöm neki élttem egyik legszebb pillanatát, azt t. i. mellyben mód, s alkalom adatik nekem önöket nagyrabecsült vendégkoszorú, mint a hon s tudományos műveltség barátit, diszeit tiszteletteljesen, e szent boltozat alatt üdvözleni. Közénk jövetelök, s kedves jelenlétök, élénk vonásokban tüntetik előnkbe azon nemes részvételt, s hő szeretetet, mellyel a tanulmányok kezelői a nevelés magasztos ügye s ezzel szoros kapcsolatban álló ifjúság jövője iránt viseltetni sziveskednek, kegyeskednek, méltoztatnak. Fogadjákél, igen kérem mélyen tisztelt vendégurak tőlem, mint e tanoda természetes, s egyszermind megbizott szószólójától a tanáritestület, tanuló nevendékek, s a tudományok iránt mindég tapasztalt, minden alkalommal tanúsított vonzalom, s buzgalmokért hálásköszönetemet, azon legöszintébb kívánattal hogy fen s haszonnal ragyogló éltüket az ég ura az emberikor véghatáráig állandó jólét, s egészségben tartsa.

Öröm valóban önöket mélyen tisztelt vendéggyülekezet szívélyesen mindenha, s mindenütt ugyan, kivált mégis mai napon a szüzmúzsatestvérek e szende hajlékában üdvözleni, hol azok ügye forogfen, kik egykor nemesített szív, s észszel, az emberinem boldog- s erényes létének előmozdítására hivatva vannak. — — Most pedig hozzátok fordul szózatom szép reményű serdülő ivadéki c honnak, hozzátok kedves tanulók! mint kiket gyöngéden, s hő érzelemmel keblünkhez emelünk, mint kikben a hon még fiatal, máris dolgos nemzedékét öröm közt szemléljük; kérlek titeket egyenként, és összesen, nem hagyván az ész hőtermő mezejét parlagon; hanem megértve a kor, s helyzet követeléséit tökéletesen, használjátokfel hangyai szorgalommal napjaitok mosolygó tavaszán e kedvező, e szerencsés alkalmat, sajátotokká tévén mind azt, mi erkölcsileg jó, s az élet folyamán szükséges és hasznos, mind azt mi dicső, és üdvös; mindazt, mi beneteket nem csak szellemileg kiképzett, de egyszermind egélyes, értelmes, s kitünöleg becsületes egyéneké átalakítanak; megemlékeztvén minden perczen a tiszta jellemü Seneca bölcs szavairól: Quod in iuventute non discitur, id fracta senectute ignoratur.“ Napján szakítsd a virágot, mert más nap elhervad; akkor nyisdki vitorláidat mikor a szél fúj; akkor meny az Isten házába, mikor nyitva találad.

„Ha dolgozunk, az elme élesül,
Mig vánkosan a renyhe lomhaságnak
Elalszik még a legszentebb érényis.“

Egressy Benjámín milly szépen, olly helyesen írta ha jól emlékszem. — Fel-fel kedvesim! munkára teremté Isten az embert. Minden napért kár, melly munka, tettek nélkül hunyle, minden percz vesztés, melly az előnkbe tüzött ügynek nem szenteltetik. Mi bizonyára, — kik örömtől dobogó kebelvel szemléljük arcvonástokon a vidámkedélyt, a munkakészséget, az akarat tisztaságát, a nemes lángot, melly szívetek vágyait ébresztgeti, s mellyel e szép e nemesen választott tanodai pályatéren megjelenni törekedtetek, — munkánk, cselekvőségünk körében lelkünk melege, szeretetszavaival, szellemünk gondosan összegyűjtött kincse egész hatályával e tanév folytatában is azon leszünk, tehetségünkhöz képest tőlünk kitelhetőleg oda működendünk, hogy mindenek előtt titeket jó erkölcsű tanulók, az isteni félelemre, mi a bölcsesség alapja megtanítván, munkához, melly ha tartós, mindeneken keresztül hat, s minden nehézségeket legyőz, szoktatván, az érény s hasznos ismeretek gyémánt csarnokiba bévezetve, Isten, s ember előtt kedveseké tegyünk. Ugy van az isteni félelem leend valamint égi, nem különben földi boldogságtok egyetlen alapköve, csak is ti, — mit jelenleg szerény hallgatástok által olly igen észrevehetőleg ígértetek, — becsülván a sebes folyamként, egyszer hirtelen elfutó, semmi által nem pótolható, többé vissza nem idézhető időt, — serénkedjeteke kebletek soha kinem alvó szüntelen lobogó lánggal égő szerelmével, és pedig koránsem más egyedül saját javatokért az erkölcs, s tudományok kies kertében annyira munkálkodni, miszerint a tanév végzetén a legszebb, s illatosb rózsabokrok hasadó bimbojából kifejtett örökdiszű virágszalakat szedhessétek.

Fel-fel kedvesim! munkára teremté Isten az embert. A henyeség nemcsak nem hiba, hanem maga a bünforrás, miből mint eső után a földfüve temérdek vétkek sarjadzanak. — Virány, csalán az életkertében egyaránt nő, a henyeség, téllenség legmérgezőbb, s kártékonyabb növény, ragályos hatása senkinek jelen- s jövőjét olly keményen nem sujtja mint a tanulónak. „Az élet virágait, Balzac mondja, a munka nyitjameg“. A munka, erkölcsiség, illem tereme, a hit, s tudomány tiszteletre méltó egyháza ez, hová ma léptünk; — nincs, nemis lehet e szent téren semmi nemtelen téllenség, semmi szabályellenes, semmi erkölcstelen ténynek helye, az előadandó tantárgyak mellett lelkünk minden mozgalma, gondolataink minden iránya az Isten, Fejedelem, s Haza körül összpontosulandnak, ezeket fogjuk, mint legfőbb cselekvéstek tárgyait egész készséggel, folytonosan szemetek elébe terjeszteni. Három külön eszme ez, de egymástól válhatatlan, s olly magasztos, fenséges, olly szoroskapcs fűziössze őket, minélfogva a három közül bár mellyiknek elegettenni nemakarni, annyi, mint minden boldogságunkra czélzó jók forrását megvetni, s lábbal tapodni. Szoroskapcs szövögybe őket ismétlem, miszerint egymástól különváltan soha, hanem együtt, s kölcsönös hatással vajmi nagyon elősegítik az emberiség, s társadalmak magas czéljait. E három Isten, Fejedelem, Haza, minden ügyetek elrendezésében olly szép fényben, mint az ígértföldre menő választott népnek hajdan a pusztában a világitó felhő lebegett, — lebegjen elöttek, nem egyedül e vitorán s élénk alakban feltűnt tanév, s keletkező tanodai pályáton, sőt az élet minden szakán keresztül; hisz úgys tanodai pályáton nem sokáig tartand, eljön egyszer az idő, s el kell hagynotok azt, el még a kedves szülőilakotis, s kikelletik lépnötök magasb czélokért dobogó

szívvel a magányélet köréből a tapasztalás, cselekvés, avagy a közélet majd derült, majd borongós nagy terére, melly, hol, mi helyzet, s környezetekben nem tudhatva, még távolról sem sejdithetve reátok vár. Azonban bár merre hordjon a szerencse, vigyen a sors vastörvénye az Isten, a Haza, a Fejedelem szellemileg körülengendnek benneteket, s egy bensősugallat fog minduntalan kötelességtek lelkiismeretes, s pontos teljesítésére szólítani, mit bármi szín alatt, bármi mentség által mellőzni nemfoglehetni. Gondoljátokát, hogyha ti az isten, haza, s fejedelmi törvényekkel daczolva az erkölcs, és szorgalom kimutatott ösvényéről, hol mi nem kevesbbé előszó, mint tettelesen jópéldával előmenni törekedni fogunk, csak egy körömnnyireis letérni merészlendetek, nem csak érzékeny, mély, s majdnem gyógyíthatlan sebet fogtok önmagatokon ejteni; hanem e felett az Isten iránti imádás, a fejedelmi tekintély, s hatalom, a hon szerelmeis csorbát szenvedend, sőt erősen megsértetik. — Oh szép, dicső, áldott magyar Haza! volt idő, — mellyet tán nem árt egy pár szóval emlékezetünkbe visszaidéznünk, — mikor magzatid keblein fényesb, s derültebb színben tündöklének mindazok, miket a jók, az okosak erényeknek neveznek. Ah hová tüntetekel Isten, s ember iránt tartozó kötelezettségeid, hová erkölceid, hová azon szóban, és tetteleg vidám, és bánatos környezetekben kitüntetett szent tűz, jámborság, vallásos kegyelet, mellyekkel úgy ifjú, mint hajlott idejű, úgy szegény, mint dús egyaránt ragyogának. Nem lehet arczunkon lepergő örömköny nélkül a történelem aranylapjain olvasnunk, az érintetem, s egykoron oly bájoló, valamint dicsően tündöklött, s ma kettős fájdalom! hanyatlófélben létező szent erényeket. Szálljatok ujlag közénk a mennyből alá, melegsítétekfel kebleinket az urnak üdvadó törvényeihez, áraszatok mindazokkal, mik Isten s ember előtt kedvesek, mik égi s földi erényeknek nevezetnek.

Való, korunkban sok szép, magasztos erények hanyatlását vérző, s dúlt szívvel tapasztaljuk, minek okát e tárgy irányában keskeny korlátok közé szorított szózatomban, a magán és közélet mezején fürkésznem, s a kárpitot a képről csak kis újjunk hegye érintésével lellebbenteni legtávolabb sem czélok, sőt ha mit homályosbalakban, vagy nemide tartozólag ejtettünkki, tekintessenek nemmondottaknak. Általánosságban mondattak mindezek, és ugyan olly általánosságban, mint általánosságban ragyognak a nap sugarai, mellyek leginkább ott száritanak, hol híg anyagra akadnak. Nemis ti valátok egyenesen s közvetlenül szavaim által érdekelve gyengekorú tanulók, egy kis kitérés vala ez, ti még mindannyian a gyermekidő rózsafényben lebegő hajnalát éldeletek, és valamint e csendesfalak között a hit, remény, szeretet ápoló karjain az erkölcs, s tudományok vára felé vezetettek; nemkülönben az édes családkörben forróan óhajtok, jól esik hinnem, soha nem hallotok mást, mint valót, és erényest; soha nem láttok egyebet mint szépet és dicsőt, mik folytán nem más, hanem gyümölcstermő eszmék, s a közélet vivterére állandóan megkívántató legkorszerűbb elvek, nézetek vésetnek szivetek mélyébe; szintúgy jó lelkü tanáritok, miként gondos szülőiteik által. Szeretnek ezek titeket kedvelnek azok egyaránt, és ugyan annyira, miszerint lelkük egész szenvedelme, fáradalmaik minden jól kiszámított eredménye nemmásra czélozván, minthogy az egyház jámbor hivei, a nemzettest, s emberiség erkölcsileg hű anyagi és szellemileg kifejlődött hasznos tagjaivá váljatok. Szeressétek ti is gyöngéden a gyermekszív legtisztább, s olthatlan lángjától áthatva szülőiteket, szeressétek tisztelve tanáraitokat, szeretenditek úgy egy, szintén másrészt, hogyha isten-

félők, munkakedvelők, szelidek, engedelmesek fogtok lenni, hogyha irányadó szavaik, nyájas oktatásaikat, netán előfordulható feddéseiket kitelhető figyelem, s határtalan bizalommal fogadandjátok; hogy ha nem ügyelve semmi csélcsap s erkölcspusztító beszédekre, kötelességtök pontos betöltése mellett, a jó, és nemes, az erény és vallás jelelendi minden léptetöket. — Nagy az út, tekervényes az átvándorlandó pályatenger: a tör, a csel, a kelecpeze, mellyen s mik között az élet folyamán keresztül haladnotok kelletik, higyetek nekem, nem volt soha tér, nem egylet, társulat, nem intézet a föld kerekén, bár mennyire szent, szép, dicső, hasznos, szeplőtelen célú-, irányúnak keresztellettett légyen, mondatik, tartatik az, soha sem is leend, mozdítsa az elő a hon lakosai akár egyes osztályának, akár az egész haza avagy emberiség érdekeit, hol álbölcsek, cselszövők, erkölcsvesztegetőkre nem fognátok bukkannia, és ugyan ollyakra, kik az egélyes érzelmeket, az erkölcsös-életet gyengíteni; a ledérséget, a bünt — természeti gyarlóság képébe burkolva — menthetőknek festeni, az ájtatosságot, magasabb szellemitökélyt rajoskodásnak gúnyolni törekedvén, a jókat szavaik, tényeik, erkölcsirtó özönével a törvény, béke, rend, kötelesség biztos nyomairól letériteni épen nem tartják véteknék. Kerüljétek a testet megöelő méregnél inkább az illetén vásotterkölcösű, s rosszszándékú álbölcseket, nem ügyelvén, hallgatván, fenhéjázva ámitót s véstlehelő, szóró szavaikra, — férgek azok a rózsza illatos kobelén — örvények a csendes tenger tükörén — emészthetlen ételek azok, csak a gyomrot terhelik, az épeszű, szerényen, istenfélőleg gondolkozó fiatal léleknek csak kárt, romlást, többször számíthatlan, örökös szerencsétlenséget okozhatók. Messze mindazokkal szép reményű tanulók, miket a józan ész gáncsol, a törvény tilt, a jó szokás ellenéz, egyedül a jótéteményekkel ragyogló szózat bölcs hangjára ügyeljétek, az isten, s hazai törvény, s rendelvények előtt mélyen meghajólván, az ármány, s gonosznak tántoríthatlan erkölcsi erőt vetve ellene, azt cselekedjétek mi üdvös, és dicső, azt mi titeket lépcsőről lépcsőre a jó, szép, s igazban tökélyesb, erősb, szilárdabbaká teszen. Bizomis Istenbe, hogy az élet minden szakán keresztül, úgy a szerencse napfénye, valamint a balsors fellegei között a tudomány, s erények általunk egyengedett utain olly szilárdan — mint szilárdan áll a háborgó tenger közepette a köszál, — fogtok maradni; azon lángoló szeretet, és szende örömekbe bizom, mellyek kebleiteket melengetik, és reménlem, hogy elöttetek minden ármány kudarczot, minden csábítás megve-tést, mint méltó bérét fogja aratni, és hogy semmi vakmerő álfogások, semmi alaptalan okoskodások nem leendnek képesek előlni a szív, s jellem azon tisztaságát, azon szent érzelmeket, mikkel az Isten, az emberiség, az erény a vallás iránt viseltetni kötelesek vagytok. Ha ekként fogtok haladni zöldellő pályákon, vajmi öröm, s dicső leend napjaitok alkonyában az ősz fürtök alól a leélt éveken keresztül tekinteni azon vigasztaló gondolat, s megelégedett lélekkel; hogy ti soha sem tértetekel a kötelesség, és becsületesség ösvényéről.

Még egyszót az álbölcsekről, — s a szeretet, — s harátságáról tudjátok e miként lehet megkülömböztetni az álbölcseket, a valódi bölcsektől. Kiváncsiak vagytok nemde, hogy lerajzoljam. Eziránt nem adok kezetekbe más fegyvert, mint az észfegyverét. Részemről elég ha ismétlem, mit szózatom folytán már elmondottam; „Hogy a bölcsesség kezdete az úr félelme“. Következőleg, ki az urat nemféli, álbölcznek tartásátok. S osztán? Az ollyat kerüljétek. Miért? mivel esztelen. Mi oknál fogva? mert nem féli az Istent. Valamint a csendesen

szövő természet végtelen, s utánozhatlan hatásaiban mindent biztos rend, s egy öröktől kitűzött titkoserő tartfen: úgy az országok, államok, nagyobb, kisebb szövetségek, társulatok, nem gyéren családikörök, sőt egyes egyéniségek közötti viszony, s egyetértésnek semmi más, egyedül a szeretet, s az innen eredő barátság adhat állandó jólétet, felvirágozást, természetesen még e két kellék öleli az emberinemet háborítlan csend, s boldogság terülszét a föld e szép csillagzaton; különben nem csak mindenfelé bús zaj, s rendtelenség zavarja az egészszet; hanem úgy a roppant birodalmak, mint a legcsekélybörök legjobb, czélirányadóbb, szentebb törvényeiis felforgatának. Minden szép tulajdonok között, mellyekkel a halandó megáldatott legelső a mennyei eredetű, s páratlan kellemű „Szeretet“ honnan, mint minden jók forrásából fakadnak közvetlen anyagi, és szellemi kötelezettségeink, mikkel a közjó iránt, s embertársainknak tartozunk. A szeretet szükségét, maga a természet belénk öntvén a részvétel érzetét elegendőkép megmutatja, s ez érzet a gyakorlati-életben szerzett sziveskészség által leginkább bebizonyítható, ha t. i. a közérdek, s más egyesek java előmozdításán úgy iparkodunk, mint önmagunk csendességén, s lelkünk saját nyugodalmán. Ifjú örömedben és keserveid közt szünetlen szeretettel viseltessél az emberiség iránt. Kölcsenyk a halhatatlannak szavai ezek. — A szeretet legdrágább, édesebb neme a „Barátság.“ „Omnium rerum svavissima est amicitia, nihilque plus laetitiae adfert;“ állítja Plutarch Barátság nélkül földiboldogság nem képzelhető, minck lelke, s egyedüli koszorúja a hűség. Az élet olly komor egység, olly kellemetlen szeretet, olly vadon barátság nélkül, mint magányban rejtezőnek barlangja. Boldognak mondható az, ki hű barát jobbán futhatjabe élte pályáját, úgy kétszeresen boldogtalan, ki álbarátoktól tévutakra csábitva hanyathomlok rohan a nem ismert, nem vélt veszélybe; mert koránsem barátunk mindaz, ki kezünket szoritja, ki megelőzőleg sziveskészség, s nyájassággal viseltetik irántunk; — vannak sokan, tapasztaljuk mindennap, kik a színlett barátság tarkaleple alatt simúlnak felénk, alacsony csel, s mézes beszédeikkel mesterileg hizelgikbe keblünkbe magukat, és nem gyéren annyira, miként szerencsétlenségünkre a csel, a beszéd részt lehelő fulánkját akkor veszük észre, mikor az általuk csalfán készített, s lábunk alatt létező ingatag jég alá bukkantunk. Jobbára a korosbagnál a haszonkeresés fúziössze egyidőre a sziveket. Régi panasz ez már. talán örökös, fog maradni:

Turpe quidem dictu, sed (si modo vera fatemur)
Vulgu amicitias utilitate querit.

Ovid a panaszkodó monda. Közöttetek tanulók, még most hű, s állandó barátság heves vércetek, lengeségei hajlam, lepke állhatlanságtok miatt alig képzelhető. Későbbi időre hagyjátok tehát a jó barátok választását, és ollyakat válasszatok, kiknek szavai, s tényeikben az ártatlanság, egyszerűség, csendes szerénység jelei kitünőleg szemlélhetők; mert csak az illyetén egyének társaságban fulhatjátokát öröm, s boldogság között az élet éveit.

Itt határa szózatomnak. Azonban tartok tőle, valjon azoktól, kikhez főleg az erény, s tudományok e közfényű teremében keblem sugallatából eredett őszinte szavaim valának intézve, kellőleg, tökéletesen megérteteme? Én ugyan nem leplezett, homályos, s kétesértelmű; hanem világos, hűgyszerű kifejezésekkel éltem érzelmeim, eszmeim előadásiban. Ha mégis minthogy ti gyengekorú tanulók, ítéleterő hiánya, s még eléggé tisztán kinemfejlett megértő, s felfogó elmetehetségtek miatt a pusztá hangra inkább, mint a célbavett tárgy lényegére szoktatok ügyelni, beszédem szellemét voltaképen felnemfogatok volna, ime, nemugyan nagyon hosszasan előadottakat, egypár szóba összesítve ujjal elmondom. Hogyha tehát a tanév forogtan akadand kérdező egyén akarván tudni, mire oktattak legyen titeket a tanév kezdetén? imígyen feleljétek. Minthogy mi tanodai nevendékek vidoran, keblünk egész örömeivel lépünk e szép, e nemesen választott tanodai pályatérre, — hasonló vidorság, örömeizmek közt léptek tanárainkís, — azon édes hiedelemtől áthatva, hogy valamint már sokan, úgy miis nekik örömet szerzendünk, mit könnyen tehetünk, az örömet szerzettek osztályában könnyen helyt foglalhatunk, ha mindég és folyvást lelkesedve mindentől mi erkölcsileg jó, nemes és szép, haladva egyszersmind erélyesen, s lángoló hévvel a tudományok arany ösvényein, állandóan, tántorithatlanul Istenfélők, Hon szeretők, Fejedelem tisztelők leendünk.

Ezek azok, honom szép reményű serdülő ivadéki! miket a tanév hosszában egymásnak gyakori találkozás, társalgás, együttlét, s nemes versenyzések alkalmával minél többször hogy elmondjatok, méltán megvárom. Így fogjátok egymást az erény, s tudományok kitűzött, s nemesen választott célja felé serkenteni, buzdítani, lelkesíteni; és az előtökbe tűzött, s nemesen választott célú kétségen túl munkás szorgalmatok, s lankadást nem ismerő fáradoalmatok sugárain diadalmak között elérenditek. Holnapinapon nyitjuk meg az erény, a mennyei erény, a tudományok, igen az ész, és szivnemesítő tudományok örök szépségű szentegyházát, — crőt szerezzetek, — miként ott, a hon, a fejedelem óhajtata szülőitek kívánata, s várakozásának megfelelőleg munkálkodhassatok. Különben a tanév végzetén annak, ki hervadhatlan rózsakoszorú nélkül térend az édes szülők ölelésére, azt fogom mondani, hogy erélyesen, s hű lélekkel, szilárdan nem munkálkodott legyen. Ifjak! nyitva a tér, csak akarni kell, az elhintendő magvak gyönyörszerző virágai elnem maradhatnak.

A cselekvésnek kora tünt nekünkfel,
Tenni a jelszó szeretett tanuló!k!
A tavasz megjő, kebelünkre tüzend
Rózsavirágot.

TARTALOM.

- I. A lévai gymnasium történeti vázlata.
- II. A lévai tanárikar.
- III. Városi tanbizottmány.
- IV. Előadott tantárgyak.
- V. Vallási ügy.
- VI. A tanodai ifjuság száma.
- VII. Felsőbb helyről érkezett k. rendeletek.
- VIII. Tanárok között történt változás.
- IX. Tanodai segédzerek.
- X. Tanodai ünnepélyek, s nyilvános vizsgálat.
- XI. Szózat az 185³/₄. tanév kezdetén.

ESZTERGOM.
Beimel J. könyvnyomdája.
(1854.)